

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญ

ไทยเป็นประเทศเกษตรกรรม คนส่วนใหญ่ประกอบอาชีพเกษตรกรเป็นอาชีพหลัก ดังนั้น คนไทยจึงมีความผูกพันกับการเกษตรค่อนข้างมาก ในปีใดที่การประกอบอาชีพการเกษตรได้ผลดี ด้วยธรรมชาติเอื้ออำนวย ฝนตกตามฤดูกาล และราคาผลผลิตอยู่ในเกณฑ์ดี ก็จะทำให้เกษตรกรมีฐานะทางเศรษฐกิจและความเป็นอยู่ที่ดีขึ้น ส่งผลให้เศรษฐกิจของประเทศในส่วนรวมในปีนั้นดีขึ้นด้วย ตรงกันข้ามหากปีใดการประกอบอาชีพเกษตรกรรมประสบปัญหาไม่ว่าจะเป็นภัยธรรมชาติ หรือราคาผลผลิตการเกษตรตกต่ำ ก็จะทำให้รายได้ของเกษตรกรในปีนั้นต่ำลงไม่เพียงพอต่อค่าครองชีพ ปัญหาความเดือดร้อนของเกษตรกรที่เกิดขึ้นจะส่งผลกระทบต่อความมั่นคงทั้งทางด้านเศรษฐกิจและสังคมของประเทศอย่างกว้างขวาง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2543, 20)

นับตั้งแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชฯ รัชกาลที่ 9 แห่งจักรวรางค์ ทรงเถลิงถวัลยราชสมบัติ เมื่อวันที่ 9 มิถุนายน พ.ศ. 2489 เป็นต้นมาจนกระทั่งปัจจุบัน พระองค์ได้เสด็จพระราชดำเนินเยี่ยมเยียนราษฎรในพื้นที่ชนบททั่วทุกภูมิภาค เพื่อทรงรับรู้อทุกข์สุขของราษฎร ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเกษตรกร ปัญหาของเกษตรกรไทยที่สำคัญคือ การขาดแคลนแหล่งน้ำซึ่งมีสาเหตุมาจากการทำลายทรัพยากรป่าไม้ การสูญเสียทรัพยากรที่ดินอันอุดมสมบูรณ์ ปัญหาการปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และการประมง การถูกกกดราคาผลผลิตเกษตรกรขาดการรวมกลุ่ม เพื่อสร้างอำนาจต่อรองกับผู้รับซื้อผลผลิต และขาดการส่งเสริมการแปรรูปผลผลิตเพื่อเพิ่มมูลค่า

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ได้ทรงพระราชทานพระราชดำริในการแก้ปัญหาและพัฒนาการเกษตรในเรื่องต่าง ๆ ได้แก่ การป่าไม้ การจัดการทรัพยากรน้ำ การพัฒนาที่ดิน การปลูกพืช การปศุสัตว์ การประมง การเกษตรกรรมและสหกรณ์ นอกจากนี้ยังได้ประกอบพระราชกรณียกิจในด้านโครงการพัฒนาการเกษตร ซึ่งมีลักษณะบูรณาการหลายโครงการ อาทิ โครงการสวนพระองค์สวนจิตรลดา โครงการหลวงศูนย์ศึกษา การพัฒนาในภูมิภาคต่าง ๆ จำนวน 6 แห่งทุกภูมิภาคของประเทศ ได้แก่ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาเขาหินซ้อน จังหวัดฉะเชิงเทรา ศูนย์ศึกษาห้วยทราย จังหวัดเพชรบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาอ่าวคุ้งกระเบน

จังหวัดจันทบุรี ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน จังหวัดสกลนคร ศูนย์ศึกษาการพัฒนาห้วยฮ่องไคร้ จังหวัดเชียงใหม่ และศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิภพทอง จังหวัดนครราชสีมา เพื่อมุ่งให้เป็นแม่แบบ ในการแก้ปัญหา และพัฒนาการเกษตรตามลักษณะที่เหมาะสมกับพื้นที่นั้น ๆ ทั้งยังได้ พระราชทานแนวพระราชดำริเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเป็นการสร้างแหล่งน้ำประจำไร่นา และเป็นการใช้ที่ดินให้เกิดประสิทธิภาพสูงสุดจากการทำไร่นาแบบผสมผสาน ซึ่งแนวพระราชดำรินี้ ได้รับการขยายผลอย่างกว้างขวาง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2539 : บทคัดย่อ)

แนวพระราชดำริของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ในแต่ละด้านก็จะมีรายละเอียด ของแนวคิดและทฤษฎีย่อย ๆ ลงไปอีก เช่น แนวคิดและทฤษฎีในเรื่องน้ำที่ว่าด้วยเรื่อง แหล่ง กักน้ำไว้ใช้ในฤดูแล้งและป้องกันน้ำท่วมในฤดูน้ำหลาก โครงการแก้ปัญหาหน้าจืด น้ำเปรี้ยว น้ำเค็มที่พื้นที่ลุ่มน้ำปากพนัง การใช้หญ้าแฝกเพื่อป้องกันการพังทลายดิน การแก้งัดดิน และที่สำคัญที่สุดและเป็นจุดสนใจของวิทยานิพนธ์ฉบับนี้คือแนวพระราชดำริในเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเป็นทฤษฎีที่ว่าด้วยการจัดแบ่งประโยชน์ใช้สอยที่ดินที่อัดแน่นไปด้วยศาสตร์แขนงต่าง ๆ เช่น เกษตรศาสตร์ เศรษฐศาสตร์ ภูมิศาสตร์ เป็นต้น

จากแนวพระราชดำริทั้งหมดที่มี สิ่งที่ได้รับ ความสนใจมากที่สุดขณะนี้คงเป็นเรื่อง "ทฤษฎีใหม่" ซึ่งเป็นหลักการดำเนินชีวิตในรูปแบบเกษตรกรรม เศรษฐกิจพอเพียง ที่เน้น ความเป็นอยู่ "พอมีพอกิน" ของประชาชนเป็นพื้นฐานก่อนที่จะพัฒนาไปถึงขั้นอื่น ไม่เพียงแต่ พระราชทานแนวพระราชดำรินี้เท่านั้น พระองค์ยังทรงให้ทำการทดลอง "ทฤษฎีใหม่" ขึ้นที่ วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี ในปี 2532 โดยใช้ที่ดินเฉลี่ยของราษฎรหนึ่ง ครัวเรือน มีที่ดินประมาณ 10 - 15 ไร่ อีกทั้งยังให้จัดทำแบบจำลอง "ทฤษฎีใหม่" ขึ้น แปลงที่ดินมีขนาด 15 ไร่ ตั้งอยู่ที่หมู่บ้านมงคล ตำบลห้วยขยง อำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี มี สูตรการแบ่งที่ดิน ร้อยละ 30 ขุดสระ ร้อยละ 60 พื้นที่เพาะปลูก และร้อยละ 10 พื้นที่ตัว บ้านและลาน ภายหลังการทดลองใช้ "ทฤษฎีใหม่" ที่บริเวณวัดมงคลชัยพัฒนา จังหวัดสระบุรี ต่อมาในปี พ.ศ. 2536 ได้มีการนำเอาทฤษฎีใหม่ไปทดลองปฏิบัติที่บ้านแดนสามัคคี หมู่ที่ 13 ตำบลคุ้มเก่า อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งเป็นแปลงทดลองขนาด 10 ไร่ 3 งาน ประสบปัญหาขาดแคลนน้ำในการทำนา อาศัยน้ำฝนอย่างเดียว ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าให้ ดำเนินการตามรูปแบบทฤษฎีใหม่ จัดให้มีการขุดสระเก็บน้ำในพื้นที่ 3 ไร่ มีการพัฒนาวางแผนการใช้ น้ำและที่ดินตามทฤษฎีใหม่ เพื่อให้ทำการเกษตรได้ผลมากที่สุด จะเห็นได้ว่า ทฤษฎีใหม่เริ่มด้วยการช่วยราษฎรให้มีแหล่งน้ำเพื่อการเกษตรอย่างเพียงพอ โดยการ ขุดสระ น้ำ กักเก็บน้ำฝนไว้ใช้ประโยชน์ ต่อจากนั้นจะต้องให้ความรู้แก่ราษฎรให้ใช้น้ำที่มีอยู่ให้เกิด

ประโยชน์สูงสุด ด้วยวิธีการทำเกษตรแบบผสมผสาน หรือไร่นาสวนผสม ราษฎรจะประสบความสำเร็จได้ ถ้ามีความขยันขันแข็ง และมีความรู้ทางการเกษตรพอสมควร แต่การปฏิบัติตามทฤษฎีใหม่หรือการนำทฤษฎีใหม่ไปขยายผล ไม่ใช่สิ่งที่ทำได้ง่าย ๆ หรือทำได้รวดเร็ว ต้องทำด้วยความระมัดระวัง (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2539 : 402 – 412)

จากความก้าวหน้าในแปลงทดลองในพื้นที่สาธิตการทำเกษตรกรรม “ทฤษฎีใหม่” ที่ได้จัดตั้งขึ้นในหลายพื้นที่ของประเทศ และพระราชดำรัสในเรื่อง “ทฤษฎีใหม่” เพื่อการพัฒนาที่ยั่งยืนที่พระราชทานเมื่อวันที่ 4 ธันวาคม 2540 เพื่อใช้ในการแก้ปัญหาวิกฤตเศรษฐกิจทำให้หน่วยงานหลายหน่วยทั้งรัฐและเอกชนได้น้อมนำแนวพระราชดำริไปเพื่อใช้เป็นแนวทางในการปฏิบัติโดยดำเนินโครงการภายใต้ชื่อ “ทฤษฎีใหม่” อย่างไรก็ดี หน่วยงานเหล่านั้นได้จัดทำโครงการในรูปแบบที่แตกต่างกันออกไปจึงทำให้เกิดข้อกังขาในแนวทางและการปฏิบัติและรูปแบบการปฏิบัติของโครงการเหล่านี้ว่าโครงการเหล่านั้นได้ปฏิบัติหรือจำแนกแนวพระราชดำริไปใช้ได้อย่างถูกต้องหรือไม่ และผลของการปฏิบัติเป็นเช่นไร

กระทรวงเกษตรและสหกรณ์ก็เป็นอีกหน่วยงานหนึ่งที่ได้มีมติเชิญแนวพระราชดำริไปดำเนินงานโดยใช้ชื่อว่าโครงการ “เกษตรทฤษฎีใหม่” (ตามแนวพระราชดำริ) โดยโครงการนี้เกิดมาจากความเห็นชอบของคณะรัฐมนตรีต่อแผนปฏิบัติการบรรเทาปัญหาการว่างงานซึ่งเสนอโดยกระทรวงแรงงานและสวัสดิการสังคมเมื่อวันที่ 9 ธันวาคม 2540 (กระทรวงเกษตรและสหกรณ์, 2542 : 45) การดำเนินงานเป็นไปเพื่อแก้ปัญหาความยากจนในระยะยาว โดยเน้นการพัฒนาและรองรับแรงงานที่กลับสู่ชนบทและเกษตรกรในพื้นที่

โครงการเกษตรทฤษฎีใหม่ มีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เข้าร่วมโครงการสามารถพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้น ดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างยั่งยืน ไม่ได้รับผลกระทบจากสภาพเศรษฐกิจการก้าว และเพื่อลดการเคลื่อนย้ายการจ้างแรงงาน จึงได้มีการกำหนดแผนและแนวทางการดำเนินงานไว้อย่างชัดเจน มีหลักเกณฑ์เงื่อนไข รวมถึงรูปแบบและสามารถชี้นำไปสู่การปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ อันจะเป็นแนวทางในการปรับเปลี่ยนโครงสร้างเกษตรของเกษตรกรรายย่อย และผู้ว่างงานที่จะเข้าสู่อาชีพการเกษตรให้มีการพัฒนาการเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง มีการสร้างเครือข่ายการเรียนรู้ระหว่างเกษตรกรร่วมโครงการ และการขยายผลการเรียนรู้สู่เกษตรกรผู้สนใจในชุมชน

จากการที่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัยได้เข้าร่วมดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ ตั้งแต่ปี พ.ศ. 2540 จนถึงปัจจุบัน ยังไม่มีการติดตามคุณภาพชีวิตของเกษตรกรที่ดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่อย่างเป็นระบบ เพื่อใช้เป็นข้อมูลในการแก้ไข และพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกร ผู้วิจัยเห็นความสำคัญและประโยชน์ที่เกษตรกรจะ

ได้รับจากการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ให้มีประสิทธิภาพและมีคุณภาพ จึงสนใจที่จะศึกษาปัญหาของเกษตรกรในการดำเนินงานตามแนวทางการเกษตรทฤษฎีใหม่ และกำหนดรูปแบบหรือแนวทางที่เหมาะสมในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย อันจะเป็นแนวทางในการพัฒนาเกษตรกรทฤษฎีใหม่สู่ความยั่งยืน

จุดมุ่งหมายของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย
2. เพื่อเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย จำแนกตามตัวแปรขนาดพื้นที่ทำการเกษตร รายได้สุทธิต่อปี และระดับอายุของเกษตรกร
3. เพื่อกำหนดรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่
4. เพื่อพัฒนารูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดขอบเขตการวิจัยคือ

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา แบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน
ขั้นตอนที่ 1 ศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย
- ขั้นตอนที่ 2 กำหนดรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่เพื่อแก้ปัญหาที่พบจากขั้นตอนที่ 1
- ขั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่

2. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

2.1 ประชากร ได้แก่ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัยที่เข้าร่วมดำเนินการตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 500 คน จำแนกตามขนาดของพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร ดังนี้ ขนาดเล็กจำนวน 300 คน ขนาดกลางจำนวน 80 คน และขนาดใหญ่ จำนวน 120 คน

2.2 กลุ่มตัวอย่าง

กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ใช้ประกอบการศึกษาในชั้นตอนที่ 1 และในชั้นตอนที่ 3 เท่านั้น ส่วนในชั้นตอนที่ 2 เป็นการกำหนดรูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่จึงไม่มีกลุ่มตัวอย่าง ตามรายละเอียดดังนี้

ชั้นตอนที่ 1 การศึกษาและเปรียบเทียบปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัยที่เข้าร่วมดำเนินการตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ จำนวน 222 คน ที่ได้จากการสุ่มแบบแบ่งชั้นชนิดที่เป็นสัดส่วน (Proportional Stratified Random Sampling) ตามขนาดพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร จำแนกเป็นขนาดเล็กจำนวน 133 คน ขนาดกลางจำนวน 36 คน และขนาดใหญ่จำนวน 53 คน และกลุ่มตัวอย่างตามขนาดพื้นที่ทำการเกษตรของเกษตรกร ได้จากการสุ่มแบบง่าย (Simple Random Sampling)

ชั้นตอนที่ 3 พัฒนารูปแบบหรือแนวทางการพัฒนาคุณภาพชีวิตเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรจำนวน 15 คน ที่ได้จากการสุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Random Sampling) จากกลุ่มตัวอย่างในชั้นตอนที่ 1

3. ตัวแปรที่ใช้ในการวิจัย

3.1 ตัวแปรอิสระ (Independent Variables) ได้แก่

3.1.1 ขนาดพื้นที่ทำการเกษตร

ขนาดเล็ก พื้นที่น้อยกว่า 10 ไร่

ขนาดกลาง พื้นที่ 10 - 15 ไร่

ขนาดใหญ่ พื้นที่มากกว่า 15 ไร่

3.1.2 รายได้สุทธิต่อปี

น้อยกว่า 10,000 บาท

10,001 - 20,000 บาท

มากกว่า 20,000 บาท

3.1.3 ระดับอายุของเกษตรกร

น้อยกว่า 25 ปี

25 - 40 ปี

41 - 55 ปี

มากกว่า 55 ปีขึ้นไป

3.2 ตัวแปรตาม (Dependent Variables) ได้แก่

ปัญหาการดำเนินงานของเกษตรกรตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ในด้านต่าง ๆ ดังนี้

3.2.1 ด้านความรู้ความเข้าใจ

3.2.2 ด้านการบริหารจัดการน้ำและดิน

3.2.3 ด้านสภาพแวดล้อม

3.2.4 ด้านการรวมกลุ่มเกษตรกร

3.2.5 ด้านแหล่งทุนและการดำเนินธุรกิจ

3.2.6 ด้านเศรษฐกิจ

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับจากการวิจัย

1. ทำให้รู้ปัญหาและผลการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย

2. ทำให้ได้รูปแบบที่เป็นแนวทางในการแก้ไขปัญหาและอุปสรรคในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย

3. เป็นตัวอย่างในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ให้แก่เกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินที่ยังไม่ได้ดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้นำไปใช้ในการแก้ไขปัญหาได้เป็นอย่างดี

4. เป็นทางเลือกใหม่ให้แก่ผู้สนใจการเกษตร "ทฤษฎีใหม่" ตามแนวพระราชดำริสามารถนำไปประยุกต์ใช้ได้ตามความเหมาะสมก่อให้เกิดประโยชน์ และรักษาสมคูลของธรรมชาติ

5. เป็นการพัฒนาคูณภาพชีวิตของเกษตรกรในเขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย

สมมติฐานการวิจัย

1. เกษตรกรที่มีขนาดพื้นที่ทำการเกษตรต่างกันมีปัญหาในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างกัน
2. เกษตรกรที่มีรายได้สุทธิต่อปีต่างกันมีปัญหาในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างกัน
3. เกษตรกรที่มีระดับอายุต่างกันมีปัญหาในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่แตกต่างกัน

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. การพัฒนา หมายถึง การศึกษาปัญหาของเกษตรกรในการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ แล้ววิเคราะห์ข้อมูลให้ได้เป็นปัญหาที่แท้จริง แล้วศึกษาจัดทำและพัฒนารูปแบบการเกษตรทฤษฎีใหม่ที่เหมาะสม สามารถใช้แก้ปัญหาของเกษตรกรได้จริง ดำเนินการแก้ไขปัญหของเกษตรกรตามรูปแบบการพัฒนา
2. คุณภาพชีวิตเกษตรกร หมายถึง การมีชีวิตที่ดีมีความสุข ความพึงพอใจในชีวิตที่เกี่ยวข้องกับสภาพความเป็นอยู่ ทั้งตนเองได้ เน้นคุณภาพชีวิตของการพัฒนาเศรษฐกิจแบบพอเพียง มีความพึงพอใจในการเลี้ยงตนเองได้ ดำเนินชีวิตแบบพออยู่ - พอกิน เห็นความสามัคคี การมีส่วนร่วมของชุมชนและสังคม ช่วยให้ชุมชนและสังคมดีขึ้นไปพร้อม ๆ กัน สามารถประกอบอาชีพเลี้ยงตัวเองอย่างเพียงพอในระดับประหยัด
3. เกษตรกร หมายถึง ผู้ที่ประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก และให้รวมหมายถึงบุตร หลาน ของเกษตรกรที่ทำการเกษตรซึ่งอยู่ในครัวเรือนเดียวกัน บรรดาผู้ซึ่งไม่มีที่ดินเพื่อเกษตรกรรมเป็นของตนเอง และประสงค์จะประกอบอาชีพเกษตรกรรมเป็นหลัก
4. เขตปฏิรูปที่ดินจังหวัดสุโขทัย หมายถึง เขตที่ดินที่พระราชกฤษฎีกากำหนดเป็นเขตปฏิรูปที่ดินเพื่อเกษตรกรรมจังหวัดสุโขทัย
5. เศรษฐกิจแบบพอเพียง หมายถึง การมีชีวิตแบบพออยู่ - พอกิน โดยเฉพาะเรื่องอาหารและที่อยู่อาศัย การวางแผนเกี่ยวกับรายรับ - รายจ่ายที่เหมาะสม มีรายได้ตลอดปี มีค่านิยมที่ไม่หรูหรา ฟุ่มเฟือย
6. เกษตรผสมผสานและไร่นาสวนผสม หมายถึง การทำการเกษตรที่มีกิจกรรมตั้งแต่ 2 กิจกรรมขึ้นไปในพื้นที่เดียวกัน และกิจกรรมเหล่านั้นมีความสัมพันธ์กันในลักษณะเกื้อกูลกัน โดยไม่เกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อม

7. เกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง หลักการแนวคิดในการบริหารจัดการที่ดิน และ น้ำเพื่อการเกษตรที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานแก่เกษตรกรรายย่อยที่มีพื้นที่ไม่เกิน 15 ไร่ ประกอบด้วยขั้นตอนสำคัญ 3 ขั้นตอน ได้แก่

ขั้นที่ 1 การบริหารจัดการที่ดินและน้ำโดยการแบ่งพื้นที่เป็น 4 ส่วน กบ สัดส่วน 30 : 30 : 30 : 10 สำหรับขุดสระน้ำ ปลูกข้าว ปลูกพืชผสมผสาน และจัดเป็นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์และโรงเรือน เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตตามแนวคิดของเศรษฐกิจพอเพียง

ขั้นที่ 2 การรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ เพื่อร่วมแรง ร่วมใจกันในการดำเนินงานด้านการผลิต การตลาด สวัสดิการและความเป็นอยู่ของชุมชน

ขั้นที่ 3 การติดต่อประสานงานเพื่อจัดหาทุน หรือแหล่งเงินจากภายนอกชุมชน มาช่วยลงทุนและพัฒนาคุณภาพชีวิต เช่น ธนาคาร บริษัทต่าง ๆ เป็นต้น

8. ปัญหาการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ หมายถึง ปัญหาจากการดำเนินงานตามแนวทางเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรในด้านความรู้ความเข้าใจ ด้านการบริหารจัดการน้ำและดิน ด้านสภาพแวดล้อม ด้านการรวมกลุ่มเกษตรกร ด้านแหล่งทุนและการดำเนินธุรกิจ และด้านเศรษฐกิจ

9. สัดส่วนที่ดิน หมายถึง การแบ่งสรรที่ดินออกเป็นสัดส่วนเพื่อทำการเกษตร 4 ส่วน ดังนี้

ร้อยละของพื้นที่ขุดสระน้ำ : ร้อยละของพื้นที่ปลูกข้าว : ร้อยละของพื้นที่ทำสวนทำไร่ และพืชผัก : ร้อยละของพื้นที่อยู่อาศัย เลี้ยงสัตว์ และโรงเรือนต่าง ๆ

10. รายได้สุทธิต่อปี หมายถึง รายได้ของเกษตรกรที่ได้จากการทำการเกษตรต่อหนึ่งครัวเรือนทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสด โดยหักรายจ่ายจากการทำการเกษตรของเกษตรกรแล้วในช่วงระยะเวลา 1 ปีเพาะปลูก ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2545 - 30 มิถุนายน 2546

11. รายได้ภาคการเกษตร หมายถึง รายได้จากการขายผลผลิตภาคการเกษตรในพื้นที่ถือครอง ทั้งที่เป็นเงินสดและไม่เป็นเงินสดจากการประกอบอาชีพเกษตรกรรวมในรอบปี

12. รอบปี หมายถึง รอบปีที่ทำการเกษตร ช่วงเวลา ตั้งแต่ 1 กรกฎาคม 2545 - 30 มิถุนายน 2546